

різних державних органів, принципи їх діяльності, в єдиний великий збірник, який необхідно поширити серед суб'єктів господарювання. Пізніше інкорпорація може бути переведена у розряд офіційної, коли на основі першої державними органами буде прийнято зведення за-

конів або щось подібне до кодексу. А найближчі дослідження правового регулювання здійснення контролю та нагляду у сфері господарювання мають спрямовуватися на визначення норм різних актів України, що будуть інкорпоровані.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шелухін М. Л. Господарське право : навчальний посібник у схемах і таблицях / М. Л. Шелухін. – К. : ЦНЛ, 2006. – 616 с.
2. Вінник О. М. Господарське право : Курс лекцій / О. М. Вінник. – К. : Атіка, 2004. – 624 с.
3. Дерев'янка Б. В. Правове регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності : навч. посібник / Б. В. Дерев'янка ; МВС України, Донецький юридичний інститут. – Донецьк : Видавничий дім «Кальміус», 2012. – 204 с.
4. Про основні принципи державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05 квітня 2007 року № 877-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 29. – Ст. 389.
5. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18-22. – Ст. 144.
6. Хозяйственный кодекс Украины : Научно-практический комментарий / Под общ. ред. А. Г. Бобковой. – Харьков : Издатель ФЛ-П Вапнярчук НН, 2008. – 1296 с.
7. Плотнікова М. В. Підходи до визначення поняття «державне регулювання діяльності банків в Україні» / М. В. Плотнікова // Правовий вісник УАБС. – 2011. – № 1(4). – С. 71–74.
8. Плотнікова М. В. Фінансовий контроль за діяльністю Національного банку України / М. В. Плотнікова // Права людини в умовах сучасного державотворення : теоретичні і практичні аспекти : зб. тез доп. IV Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (11-12 грудня 2009 року) / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2009. – С. 303–305.

УДК 346.544.42

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ

Кожух М.С.,
к.ю.н., виконавчий директор
Юридична компанія «Бі ен Сі» (м. Київ)

Стаття присвячена аналізу правового забезпечення стандартизації продовольчої продукції. Визначені напрями наближення законодавства України з питань стандартизації продовольчої продукції до законодавства ЄС. Пропонується посилення ролі Національної комісії України з Кодексу Аліментаріус шляхом наділення її статусом органу державної виконавчої влади з питань реалізації державної політики у сфері стандартизації продовольчої продукції.

Ключові слова: продовольча продукція, стандартизація, фітосанітарні заходи, санітарні заходи, Національна комісія України з Кодексу Аліментаріус.

Kozhuh M.S. / НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СТАНДАРТОВ КАЧЕСТВА ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ / Юридическая компания «Би эн Си», Украина

Статья посвящена анализу правового обеспечения стандартизации продовольственной продукции. Определены направления сближения законодательства Украины по вопросам стандартизации продовольственной продукции с законодательством ЕС. Предлагается усиление роли Национальной комиссии Украины по Кодексу Алиментарийс путем наделения ее статусом органа исполнительной власти по вопросам реализации государственной политики в сфере стандартизации продовольственной политики.

Ключевые слова: продовольственная продукция, стандартизация, фитосанитарные меры, санитарные меры, Национальная комиссия Украины по Кодексу Алиментарийс.

Kozhuh M.S. / DIRECTIONS OF IMPROVEMENT OF QUALITY STANDARDS FOR FOOD PRODUCTS / Legal company "BNC", Ukraine

The article is dedicated to analyze of the legal providing of food commodity standardization. It is noted that the legislation system of standardization divided into general and special part, but against rule of the relationship between the content of normative legal acts which constitute the relevant parts of the legislation. Special legislation is more abstraction than the general, which negatively influences the state of security of the food market from low-quality products.

Terminological shortcomings in standardization legislation were identified, in particular exclusion from the definition of "food products quality" qualifying circumstances such as safety.

Author made the conclusion that determined by legislation legal sources of standardization, such as sanitary measures and technical regulations because of their legal qualifications cannot be used as intended and in its present form does not carry out a proper regulatory impact on the quality of food products.

Defined system of state bodies which are competent in the field of standardization and made the analysis their rulemaking. Argued that unsatisfactory state of domestic quality standards of food products due to the lack of a single authority for which the relevant activities are the main, poorly coordinated actions of the competent authorities, which carry out the standardization in selected by law segments of the food market, the inability to ensure the relevance of these standards and their harmonization with international quality standards. In order to settle this problem proposed strengthening the role of the Codex Alimentarius National Commission of Ukraine by empowering its status of state authority on the implementation of the state policy in standardization of food products with simultaneous (permanent or temporary) subordination of this authority other authorities that are competent in the field setting quality standards.

Key words: food products, standardization, phytosanitary measures, sanitary measures, the Codex Alimentarius National Commission of Ukraine.

Динамічний розвиток біотехнологій в аграрній сфері сприяв появі на продовольчому ринку нових типів продовольчої продукції, в т.ч. генетично модифікованих продуктів харчування. Як зазначають дослідники, використання таких продуктів, з одного боку, дає змогу на певний час вирішити проблему задоволення зростаючих потреб у продовольстві в умовах обмеженості необхідних природних ресурсів [1, с. 1]. Але з іншого боку, невизначеність у питаннях щодо біологічної цінності генетично модифікованих продуктів та їх безпечності для людини вимагає посилення уваги з боку держави до якості товарів.

Одним із засобів державного впливу на якість продовольчої продукції є технічне регулювання, зокрема стандартизація. Правове регулювання стандартизації здійснюється як нормативно-правовими актами загального характеру (ГК України, Закони України «Про стандартизацію», «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» та ін.), так і спеціального характеру (Закон України «Про безпечність та харчових продуктів»). Наявність спеціального законодавства, як правило, має на меті більш ретельну правову регламентацію, врахування суттєвих особливостей відносин, що складають предмет регулювання відповідного нормативно-правового акта, які не можуть отримати належне регулювання у рамках загального законодавства. Натомість щодо стандартизації продовольчої продукції спеціальне законодавство відрізняється більшою абстрактністю, ніж загальне, що негативно відбивається на стані захищеності продовольчого ринку від неякісної продукції.

Ратифікація Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом та Європейським співтовариством з атомної енергії (далі – Угода про асоціацію з ЄС) передбачає впровадження у вітчизняне правове поле положень законодавства ЄС щодо якості продовольчої продукції, технології її виробництва та контролю. У зв'язку із цим набуває актуальності ревізія вітчизняної нормативно-правової бази щодо якості та безпеки продовольчої продукції.

Проблеми вдосконалення законодавства про якість продовольчої продукції досліджувалися в наукових працях С. Бугери [2, с. 99-102], І. Гамбург [3, с. 335-336] та ін. Водночас прискорення євроінтеграційних процесів та пов'язана з ним зміна вимог до вітчизняної продовольчої продукції обумовлює необхідність уточнення існуючих теоретичних положень та концепцій з урахуванням положень Угоди про Асоціацію з ЄС.

Метою цього дослідження є визначення напрямів упровадження нормативно-правових актів ЄС з питань стандартизації продовольчої продукції у національне законодавство.

Якість продовольства у термінології Римської декларації характеризується через такі категорії, як безпечність (відсутність загроз здоров'ю людини) та поживність (відповідність показників енергетичної цінності та поживних речовин в аграрній продукції, яка присутня на ринку, рекомендаціям ВОЗ). Таким чином, безпечність є одним з обов'язкових критеріїв якості продовольчої продукції.

Зазначене співвідношення якості та безпечності як цілого та частки у той чи інший спосіб знаходить відображення у національному законодавстві різних країн. У вітчизняному законодавстві якість та безпечність продовольчої продукції розглядаються окремо. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів» під безпечністю розуміється стан харчового продукту, що є результатом діяльності з виробництва та обігу, яка здійснюється з дотриманням вимог, встановлених санітарними заходами та/або технічними регламентами, та забезпечує впевненість у тому, що харчовий продукт не завдає шкоди здоров'ю людини (споживача), якщо він спожитий за призначенням [4]. З наведеного визначення випливає, що нормативним джерелом, в якому містяться вимоги щодо безпеки продукції, є санітарні заходи та/або технічний регламент. Але подальший аналіз Закону спростовує такий висновок.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів» санітарний захід – це застосування будь-яких законів, постанов, інших нормативно-правових актів, вимог та процедур для захисту життя та здоров'я людей від ризику, що виникає від харчових домішок, забруднюючих речовин, токсинів або хвороботворних організмів у харчових продуктах, підконтрольних санітарній службі, та харчових продуктах, підконтрольних ветеринарній службі, виконання яких є обов'язковим. Санітарні заходи включають, зокрема, обов'язкові параметри безпечності кінцевого продукту; методи переробки та виробництва; процедури експертизи, інспектування, сертифікації та ухвалення; положення щодо відповідних статистичних методів; процедури відбору зразків та методи оцінки ризику; вимоги щодо пакування та етикетування, які безпосередньо стосуються безпечності харчових продуктів.

Тобто санітарний захід не є джерелом нормативів щодо безпеки продовольчої продукції. Його сутність полягає у дотриманні суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-владних повноважень нормативів, встановлених у нормативно-правовому акті, тобто за своєю природою санітарний захід – це не сама правова норма, закріплена у відповідному нормативно-правовому акті, а акт правозастосування.

Виникає питання: чи є технічний регламент, згаданий у вищевказаному законодавчому визначенні безпеки харчових продуктів, нормативним джерелом, в якому містяться вимоги щодо безпеки продукції?

Легальне визначення технічного регламенту міститься у ст. 1 Закону України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності», де він розуміється як закон України або нормативно-правовий акт, прийнятий Кабінетом Міністрів України, в якому визначено характеристики продукції або пов'язані з нею процеси чи способи виробництва, а також вимоги до послуг, включаючи відповідні положення, дотримання яких є обов'язковим. Він може також містити вимоги до термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, які застосовуються до певної продукції, процесу чи способу виробництва [5].

Враховуючи ознаки технічного регламенту – наявність статусу нормативно-правового акта, зміст якого складають вимоги щодо продукції або процесу її виробництва, – його «придатність» для встановлення вимог безпеки харчових продуктів не викликає сумнівів. Окрім того, в ч. 2 ст. 1 Додатку В до Угоди СОТ про застосування санітарних та фітосанітарних заходів (далі – Угода СФЗ), обов'язковим є впровадження якої передбачена Угодою про Асоціацію, зазначено, що з метою забезпечення транспарентності відповідних національних нормативно-правових актів санітарні та фітосанітарні вимоги мають міститися, як правило, в законах, постановах або розпорядженнях [6].

Водночас згідно з ч. 3 ст. 2 Закону санітарні заходи, які розроблені та застосовуються для захисту людини від ризиків, пов'язаних із харчовими продуктами; заходи, що розробляються і застосовуються на підставі медичних вимог безпеки для здоров'я людини; фітосанітарні заходи, які розроблені та застосовуються для захисту рослин від шкідливих організмів; ветеринарно-санітарні заходи, які розроблені та застосовуються для захисту життя і здоров'я людини від хвороб тварин, не входять до предмету його регулювання.

Слід зазначити, що у нормах спеціального Закону «Про безпечність та якість харчових продуктів» міститься інше розуміння сутності технічного регламенту: технічний регламент – нормативно-правовий акт, затверджений центральним органом виконавчої влади з питань технічного регулювання та споживчої політики, в якому зазначаються характеристики продукту чи пов'язані з ним процеси і методи виробництва, включаючи відповідні адміністративні положення, виконання яких є обов'язковим. Технічний регламент не містить вимог щодо безпечності харчових

продуктів, встановлених санітарними заходами, та може включати або бути цілком присвяченим вимогам щодо термінології, позначення, пакування, маркування та етикетування стосовно продукту, процесу чи методу виробництва.

Вихолощування зі змісту технічного регламенту вимог щодо безпеки продукції нівелює його регулюючий вплив, перетворюючи цей нормативно-правовий акт на своєрідний збірник термінів.

У світлі підписання Угоди про асоціацію з ЄС законодавча невизначеність щодо безпеки продовольчої продукції ускладнює доступ вітчизняної продукції на ринок ЄС. Так, згідно з вимогами ст.ст. 59, 64 зазначеної Угоди Україна [7] має наблизити своє законодавство про санітарні та фітосанітарні заходи щодо охорони тварин до законодавства ЄС та забезпечити: повну прозорість стосовно санітарних та фітосанітарних заходів, що застосовуються у торгівлі; визнання стану здоров'я тварин і рослин та застосування принципу регіоналізації; встановлення механізму визнання еквівалентності стосовно санітарних та фітосанітарних заходів, що застосовуються; впровадження принципів Угоди СФЗ та інших (Кодексу Аліментаріус, Міжнародної конвенції захисту рослин тощо).

Угода СФЗ містить комплексне розуміння зазначених заходів. З одного боку, вони мають нормативну природу, отже включають усі відповідні закони, постанови, нормативні акти, вимоги та процедури, включаючи *inter alia*, критерії кінцевого продукту; виробничі процеси та способи виробництва; процедури тестування, інспекції, сертифікації та ухвалення; карантинні режими, включаючи відповідні вимоги щодо перевезення тварин чи рослин або щодо матеріалів, необхідних для їх виживання під час перевезення; положення щодо відповідних статистичних методів, процедур відбору та методів оцінки ризику; вимоги щодо пакування та етикетування, які безпосередньо стосуються безпеки продуктів харчування. З іншого боку, такі заходи одночасно є актами правозастосування та розуміються як будь-який захід, що проводиться:

- для захисту життя або здоров'я тварин чи рослин на території Члена СОТ від ризиків, що виникають у результаті проникнення, укорінення чи поширення шкідників, хвороб, організмів, які є носіями хвороб, а також хвороботворних організмів;

- для захисту життя або здоров'я людей чи тварин від ризиків, що виникають від добавок, забруднюючих речовин, токсинів або хвороботворних організмів, які містяться у продуктах харчування чи кормах;

- для захисту життя або здоров'я людини на території Члена СОТ від ризиків, що виникають у результаті хвороб, які переносяться тваринами, рослинами або продукцією, що виробляється з них, або в результаті проникнення, укорінення чи поширення шкідників;

- для уникнення чи обмеження іншої шкоди на території Члена СОТ, що завдається в результаті проникнення, укорінення або поширення шкідників (п. 1 Додатку А Угоди СФЗ).

Відсутність нормативних вимог до безпеки продовольчої продукції у вітчизняному законодавстві фактично нівелює стимулюючий ефект тимчасових тарифних преференцій, наданих українській продукції згідно з Угодою про асоціацію з ЄС. Наприклад, сировина для виготовлення м'ясної та молочної продукції здебільшого постачається домогосподарствами або невеликими фермерськими господарствами, які зазвичай не мають інфраструктурних об'єктів (бойні, автоматизовані доїльні тощо). У світлі законодавства ЄС продукція, вироблена з такої сировини, не може вважатися безпечною з причин порушення технологічних вимог та бути допущеною до реалізації на ринку.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про безпеку харчових продуктів» діяльність із розробки, затвердження та впровадження вимог до якості продовольчої продукції, а також державний контроль та нагляд за їх

виконанням віднесена до компетенції таких центральних органів виконавчої влади, як:

- Кабінет Міністрів України – функції загального управління;

- Міністерство охорони здоров'я (далі – МОЗ України) – в частині затвердження належного рівня захисту здоров'я людей, обов'язкових параметрів безпеки та мінімальних специфікацій якості харчових продуктів, зводу правил і належної практики виробництва харчових продуктів (ч. 2 зазначеної статті);

- Державна санітарно-епідеміологічна служба України (далі – Держсанслужба) – в частині державного санітарно-епідеміологічного нагляду за всіма об'єктами санітарних заходів. До сфери регулятивних повноважень Держсанслужби у сфері стандартизації належить встановлення санітарних (гігієнічних) вимог для потужностей (об'єктів) з виробництва та обігу харчових продуктів, харчових добавок, ароматизаторів, дієтичних добавок, допоміжних засобів та матеріалів для виробництва та обігу, допоміжних матеріалів для переробки; затвердження обов'язкових параметрів безпеки харчових продуктів та інших об'єктів санітарних заходів та інші повноваження, визначені ст. 6 вказаного Закону. Водночас Положення про Держсанслужбу, яким визначається правовий статус цього органу, не наділяє його повноваженнями щодо розробки нормативно-правових актів з питань стандартизації, передбачаючи лише погодження державних стандартів, державних будівельних норм, технічних регламентів та інших нормативних документів на виробі, продукцію, сировину, технології, інші об'єкти середовища життєдіяльності в частині вимог щодо їх безпеки для здоров'я і життя людини (п/п. 34 п. 4 Указу Президента України «Про Положення про Державну санітарно-епідеміологічну службу України» № 400/2011 від 06.04.2011 [8]). Діяльність Держсанслужби координується через МОЗ України;

- Державна служба ветеринарної медицини України (далі – Держветслужба) – в частині державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду на потужностях (об'єктах) для вирощування (виробництва) тварин, необроблених харчових продуктів тваринного походження та обігу сільськогосподарської продукції (ст. 7 зазначеного Закону). Діяльність Держветслужби координується через Мінагрополітики України;

- Міністерство аграрної політики та продовольства України – в частині затвердження технічних умов та нормативних вимог до виготовлення окремих видів продовольчої продукції, обладнання та виробничих процесів (спирту коньячного, плодового й виноградного, коньяку, виноробної продукції й інших міцних напоїв, які виготовляються зі спирту, сирого молока та молочних продуктів; утримання птиці, виробництва яйцепродуктів; вимоги до забійно-санітарних пунктів господарств і подвірного забою тварин; технічні регламенти на ветеринарні препарати, кормові добавки, премікси і готові корми, засоби ветеринарної медицини, засоби догляду за тваринами, інші об'єкти державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду, включаючи належну практику виробництва ветеринарних препаратів, кормових добавок, преміксів і готових кормів (п. 4 Указу Президента України «Про Міністерство аграрної політики та продовольства України» від 23.04.2011 № 500/2011) [9];

- Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, яке, попри покладення на нього функції головного органу в системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики, в тому числі, у сфері технічного регулювання, відповідно до Положення про нього не бере безпосередньої участі у розробці стандартів, а здійснює лише організаційні повноваження щодо ведення відповідних реєстрів, управління роботою зі стандартизації та ін.

Певні організаційно-господарські повноваження у сфері стандартизації продовольчої продукції має Національна

комісія України з Кодексу Аліментаріус, до завдань якої віднесено забезпечення гармонізації вітчизняного законодавства з міжнародним у зазначеній сфері, а також сприяння впровадженню нових технологій, міжнародних стандартів, вітчизняних технічних регламентів і міжнародних санітарних заходів у сфері виробництва харчових продуктів та нових методів їх дослідження [10]. Відповідно до ст. 8 Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів» зазначений орган вповноважений рекомендувати Головному держсанлікарю та держветлікарю для затвердження нормативи, перелік яких встановлений законом. Водночас, з огляду на консультативно-дорадчий статус цієї Комісії, її рекомендації не є обов'язковими для адресатів.

Окремі кроки щодо формування нормативно-правової бази щодо стандартизації продовольчої продукції вже зроблені. Наприклад, МОЗ України розроблені Санітарні правила і норми по застосуванню харчових добавок [11], Державні гігієнічні нормативи «Допустимі рівні вмісту радіонуклідів ^{137}Cs та ^{90}Sr у продуктах харчування та питній воді» [12], Мікробіологічні критерії для встановлення показників безпечності харчових продуктів [13], Державні гігієнічні правила і норми «Регламент максимальних рівнів окремих забруднюючих речовин у харчових продуктах» [14], Гігієнічні вимоги до продуктів дитячого харчування, параметри безпечності та окремі показники їх якості [15] та ін. Мінагрополітики України встановлені нормативи максимального вмісту ерукової кислоти в оліях, жирах та їх сумішах, призначених для споживання людиною, та у харчових продуктах, які містять олії та жири [16] та ін.

Водночас наявність у правовому полі України зазначених актів регулювання не надає підстав вважати сформованим законодавство про стандартизацію продовольчої продукції. По-перше, існуючі нормативи, норми, критерії вимоги та правила охоплюють вельми невелику частину продовольчої продукції та технологічних процесів її виробництва, щоб справляти помітний вплив на сферу, що ними регулюється. По-друге, частина нормативів встановлена майже 20 років тому [11] та, незважаючи на суттєві досягнення у сфері ГМО-індустрії, не оновлювалася. Інші нормативи [13; 14; 15] набувають чинності лише у другій половині цього року.

Безумовно, в умовах бурхливого розвитку біотехнологій підтримання стандартів щодо якості продовольства в актуальному стані – досить непросте завдання, яке передбачає постійний моніторинг науково-технічних досягнень у різних сферах, здійснювати який ані МОЗ, ані Мінагрополітики як основні «відповідальні» за якість стандартів не

можуть у силу об'єктивних причин (цільова спрямованість діяльності, відсутність відповідних повноважень, широта науково-прикладних напрямів, які розробляються у сфері біотехнологій, та ін.). Водночас така ситуація не може слугувати виправданням для гальмування виходу вітчизняних виробників на європейський ринок та погіршення якості продукції на вітчизняному продовольчому ринку.

Враховуючи нагальну потребу гармонізації вітчизняних та міжнародних стандартів якості продовольчої продукції, доцільним є наділення Національної комісії України з Кодексу Аліментаріус статусом органу державної виконавчої влади з питань реалізації державної політики у сфері стандартизації продовольчої політики. Для забезпечення координованості діяльності у сфері стандартизації продовольчої продукції доцільно запровадити підпорядкування зазначеній Комісії інших центральних органів виконавчої влади, які відповідно до ст. 4 Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів» (окрім Кабінету Міністрів України) входять до системи органів стандартизації, в частині виконання ними відповідних повноважень. Такі інституційні зміни можуть бути запроваджені як тимчасово (до приведення вітчизняних стандартів у відповідність до міжнародних), так і на постійній основі.

Одним із варіантів реалізації пропонованих змін може бути внесення таких змін до статті 4 Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів»:

– частину 1 доповнити реченням першим такого змісту: «Органом державного регулювання діяльності у сфері встановлення стандартів якості продовольчої продукції є Національна комісія України з Кодексу Аліментаріус»;

– доповнити частиною 2 такого змісту: «Центральні органи державної виконавчої влади, визначені пунктами третім–сьомим частини 1 цієї статті, при здійсненні повноважень у сфері стандартизації якості підпорядковуються Національній комісії України з Кодексу Аліментаріус», у зв'язку із цим частиною 2 вважати частиною 3.

Таким чином, система стандартів якості продовольчої продукції в Україні не є задовільною, що негативно впливає на перспективи виходу вітчизняних виробників на європейські ринки. З метою створення інституційних умов для забезпечення вдосконалення існуючих стандартів та приведення їх у відповідність до міжнародних стандартів якості, що передбачено умовами Угоди про Асоціацію, є доцільним посилення ролі Національної комісії України з Кодексу Аліментаріус шляхом наділення її статусом органу державної виконавчої влади з питань реалізації державної політики у сфері стандартизації продовольчої продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гришко О.В. Державне регулювання якості та обігу нових типів продовольчих товарів в Україні : автореф. дис. на здобуття вчен. ступеня канд. наук з держ. управління : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / О.В. Гришко; регіоналізми ін-т держ. управління Нац. академії держ. управління при Президенті України. – Х., 2011. – 18 с.
2. Бугера С. Поняття «якість сільськогосподарської продукції»: проблеми правової регламентації / С. Бугера // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 9. – С. 99–102.
3. Гамбург І.А. Правове забезпечення технічного регулювання у сільському господарстві / І.А. Гамбург // Аграрний форум-2006 (26-29 верес. 2006 р.): зб. тез доповідей. – Суми: Сумський нац. аграрний ун-т. 2006. – С. 335–336.
4. Про безпечність та якість харчових продуктів : Закон України від 23.12.1997 №771/97-ВР // Офіційний вісник України. – 1998. – № 3. – Ст. 75.
5. Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності : Закон України від 01.12.2005 № 3164-IV // Офіційний вісник України. – 2005. – № 52. – Ст. 3246.
6. Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів від 15.04.1994 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 84. – Ст. 2989.
7. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони // Офіційний вісник України. – 2014. – № 75. – Т. 1. – Ст. 2125.
8. Про Положення про Державну санітарно-епідеміологічну службу України : Указ Президента України від 06.04.2011 № 400/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 29. – Ст. 1235.
9. Про Міністерство аграрної політики та продовольства України : Указ Президента України від 23.04.2011 № 500/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 31. – Ст. 1326.
10. Питання Національної комісії України з Кодексу аліментаріус : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.07.2006 № 903 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 27. – Ст. 1944.
11. Про затвердження Санітарних правил і норм по застосуванню харчових добавок : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 23.07.1996 № 222 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0715-96>
12. Про затвердження Державних гігієнічних нормативів «Допустимі рівні вмісту радіонуклідів ^{137}Cs та ^{90}Sr у продуктах харчування та питній воді»: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 03.05.2006 № 256 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 29. – Ст. 2114.

13. Про затвердження Мікробіологічних критеріїв для встановлення показників безпечності харчових продуктів : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19.07.2012 № 548 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 61. – Ст. 2487.

14. Про затвердження Державних гігієнічних правил і норм «Регламент максимальних рівнів окремих забруднюючих речовин у харчових продуктах»: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 13.05.2013 № 368 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 42. – Ст. 1526.

15. Про затвердження Гігієнічних вимог до продуктів дитячого харчування, параметрів безпечності та окремих показників їх якості : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 06.08.2013 № 696 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 66. – Ст. 2423.

16. Про встановлення максимального вмісту ерукової кислоти в оліях, жирах та їх сумішах, призначених для споживання людиною, та у харчових продуктах, які містять олії та жири : наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 24.03.2011 № 93 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 34. – Ст. 1419.

УДК 346.546

ЕВОЛЮЦІЯ СТАНОВЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Колосова О.Е.,
аспірант

Інститут економіко-правових досліджень НАН України

У статті розглянуті передумови становлення законодавства України у сфері державної допомоги суб'єктам господарювання. Проаналізовано процес формування, виявлено його особливості. Здійснено періодизацію становлення законодавства дослідженої сфери, що дозволяє визначити перспективні напрями подальшого розвитку зазначених аспектів у контексті євроінтеграційних процесів.

Ключові слова: економічна конкуренція, державна допомога, державна підтримка, законодавство у сфері державної допомоги суб'єктам господарювання.

Колосова Е.Э. / ЭВОЛЮЦИЯ СТАНОВЛЕНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В СФЕРЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОМОЩИ СУБЪЕКТАМ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ / Институт экономико-правовых исследований НАН Украины, Украина

В статье рассмотрены предпосылки становления законодательства Украины в сфере государственной помощи субъектам хозяйствования. Проанализирован процесс формирования, выявлены его особенности. Осуществлена периодизация становления законодательства исследованной сферы, которая позволяет определить перспективные направления дальнейшего развития указанных аспектов в контексте евроинтеграционных процессов.

Ключевые слова: экономическая конкуренция, государственная помощь, государственная поддержка, законодательство в сфере государственной помощи субъектам хозяйствования.

Kolosova O.E. / THE EVOLUTION OF LEGISLATION IN THE FIELD OF STATE AID TO BUSINESS ENTITIES / Institute of Economic and Legal Research of NAS of Ukraine, Ukraine

The article considers preconditions of becoming the legislation of Ukraine in the field of state aid to business entities. The process of formation, features of its were identified, and rightly pointed out that the Western European tendency has an effect on the formation of national legislation in the field of state aid. This is evidenced by the development of the national legislation of the reduced scope since the country's independence, as well as the expansion and deepening of relations between Ukraine and the European Union.

Expanded illuminated characteristic of provisions of the Commercial Code, which regulate the granting of state aid and disadvantages of legal regulation were marked. Thus, highlighted the need for the adoption of changes to the Art. 16 current Code in order to bring the provisions of the Ukrainian legislation in line with EU norms.

The periodization becoming the scope of the legislation under investigation, which includes three periods were carried out:

the continuation of the first period from 1991 to 1998 and it contained a significant amount of the legislation of the Soviet Union;

the second period from 1998 to 2014: since signing of the Agreement on Partnership and Cooperation before the signing of the Association Agreement;

the third period since signing of the Association Agreement, and also noted the adoption of basic legal act – Law of Ukraine "On state aid to business entities."

Division into periods allows to determine perspective directions for further development of these aspects in the context of European integration processes, space to provide a picture of becoming of the legislation studied areas, to track the dynamic of relations with international organizations and their influence on the development of the legal system in Ukraine.

Noted that there a direct link state aid existing in the EU, with the institutions of law in the sphere of economic competition from the middle of the last century, which shows the stability and effective control of state aid. That is positive for Ukraine, because the European state aid policy primarily aimed at compliance with the rules of economic competition and to prevent distortion.

Key words: economic competition, state aid, state support, legislation on state aid to business entities.

Актуальність. Довгий час система державної допомоги суб'єктам господарювання була позбавлена основоположного нормативно-правового акта, який би встановлював загальні принципи правового регулювання в даній сфері і на основі якого владні органи країни роз'яснювали б детальні елементи правового порядку надання допомоги, приймаючи відповідні підзаконні акти. Замість цього система законодавства була представлена законами, що регулювали питання державної підтримки окремих видів господарської діяльності. Така характерна розгалуженість документів, відсутність єдиних правил породжувала нечітке уявлення про проведення заходів підтримки.

З моменту обрання Україною євроінтеграційного курсу з'явилася нагальна необхідність у прийнятті уніфіко-

ваного акта державної допомоги, адже зобов'язання, які взяла на себе країна із підписанням Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами (далі – Угода про асоціацію) [1], вимагають цього в досить короткі строки. Процес реформування законодавства наведеної сфери, що відбувається в даний час, привертає пильну увагу вітчизняних науковців та іноземних спеціалістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями систематизації законодавства України у сфері державної допомоги займалася велика кількість вчених. Так, Т. В. Некрасова у своєму дисертаційному дослідженні проводила системний аналіз національних правових актів цього напрямку законодавства та визначала основні напрями його